

Beretning
om
en med Kgl. Stipendium i Sommeren 1861 foretagen Reise i Danmark, Tydskland, Belgien og
Holland.
Afgivet til den Kgl. Norske Regjerings Departement for Kirke- og Underviisningsvæsenet
af
P. Winge,
Overlæge ved Christiania Sindssygeasyl
(Afttrykt fra Norsk Magazin for Lægevidenskaben.)
Trykt hos Carl C. Werner & Co. 1862.

Ved Kongelig Resolution af 24de November 1860 blev der, af de til Videnskabsmænds og Kunstneres Reiser i Udlandet bevilgede Midler, tilstaaet mig et Stipendium stort 200 Spd., for i en Tid af 2 á 3 Maaneder, i Danmark, Tydskland, Belgien og Holland, at studere praktisk Psychiatrie og gjøre mig bekendt med de i disse Lande værende vigtigste Sindssygeanstalter. Det blev mig derhos paalagt, inden 6 Maaneder efter min Tilbagekomst, til det Kongelige Departement at indsende en almindelig Beretning om min Reise.

Den 23de Mai sidstleden afreiste jeg fra Christiania til Kiel. Efter at have beseet den derværende private Sindssygeanstalt "Hornheim", besøgte jeg Sindssygeanstalten i Slesvig, reiste derfra til Anstalten Sachsenberg ved Schwerin og efter et Par Dages Ophold der, over Hamburg, til Utrecht, hvor jeg under et 8 Dages Ophold

2

høstede megen Nytte af den berømte Professor Schroeder van der Kolk's, paa hans store Erfaringer i Psychiatrie, grundede Meddelelser. I Holland besøgte jeg ligeledes Sindssygeanstalter i Rotterdam, Haag, Amsterdam, samt den store nye, omtrent ½ Miil fra Haarlem liggende, Anstalt, Meerenberg. Fra Holland gik jeg til Belgien, opholdt mig et Par Dage i Gent, hvor de to betydeligste belgiske Anstalter ere. Fra Gent gik jeg over Paris og Strasburg til Sindssygeanstalten Illenau i Storhertugdømmet Baden; efter et 4 Dages Ophold der, reiste jeg til Anstalten Eichberg i Hertugdømmet Nassau, begav mig derfra til Frankfurt am Main og Halle, paa hvilke Steder, især sidstnævnte, findes større Anstalter, som jeg

besøgte, og, fra Halle lagde jeg min Vei over Hamburg og Kiel til Danmark, hvor jeg besøgte de 3 nye Anstalter ved Aarhus, Roskilde og Vordingborg, og reiste derpaa over Kjøbenhavn tilbage til Christiania, hvor jeg ankom den 2den August. Jeg har paa min Reise besøgt 20 forskjellige Sindssygeanstalter.

Idet jeg nu nærmere skal omtale de forskjellige Anstalter, jeg besøgte, samt meddele nogle af de Erfaringer, jeg har gjort paa min Reise, skal jeg saavidt mueligt fatte mig i Korthed, deels for ei at blive trættende, deels for ei at komme med Gjentakelser af, hvad der før er Departementet meddeelt. Daværende Reservelæge ved Gaustad-Asyl L. Dahl foretog nemlig med Stipendium i Aaret 1856 en Reise, paa hvilken han besøgte de fleste Sindssygeanstalter, som jeg i afvigte Sommer saae, og har om denne sin Reise til det Kgl. Departement afgivet en meget udførlig Beretning, der er aftrykt i Norsk Magazin for Lægevidenskaben, 11te og 12te Bind.

3

I Holland skyldes Reorganisationen af Sindssygevæsenet Professor Schroeder van der Kolk, og i Aaret 1841 udkom, efter hans Udkast, en Lov, der havde til Følge, at de forskjellige Provindser, deels med, deels uden Bidrag af den hollandske Statscasse, bleve tvungne til at forskaaffe sig ordentlige og tidsmæssige Asyls for sine Sindssyge. Flere af Landets mange Privatanstalter, der samtlige vare daarlige, undertryktes strax, flere af dem ere, efter Schroeder v. d. Kolks Forslag, siden successivt ophævede og der existerede, efter hvad man sagde mig, nu i Holland kun 3 smaae Privatanstalter tilbage, der sandsynligviis ei længe ville komme til at fortsætte deres Virksomhed; at nye Privatanstalter oprettes, modsætter Schroeder v. d. Kolk, som Generalinspectør for Sindssygevæsenet, sig. Landet har nu 12 større offentlige Asyls, i Haag en liden Idiotanstalt, og endelig optages i et af Amsterdams Sygehuse, det saakaldte buiten Gasthuis, ogsaa Sindssyge. Det er Meningens at bringe det derhen, at saavidt mueligt alle Sindssyge, som dertil kunne egne sig, forpleies i Asyls; ved Udgangen af 1853 forpleiedes i dem lidt over 1600, ved Udgangen af 1856 henved 2000, siden den Tid er, saavidt vides, ingen Statistik herover offentliggjort. Der gjøres i Holland overordentlig Meget for de Sindssyges Vel, Anstalterne ere vel holdte, men Administrationen af dem forekommer mig derimod, med det vidtløftige saakaldte "Regentskab" uhensigtsmæssig og tungvindt, meget af den Myndighed, som burde være i Lægens Hænder, er deelt i de forskjellige „Regenters“, af hvilke der ved hvert Asyl findes 5, 7, ja indtil 12. Om Rigtigheden af at forbyde Privatasyls Existents i et Land, hvor alt, til Sindssygevæsenet Henhørende, er en saadan Control underkastet som i Holland, har jeg ei heller til-

4

fulde kunnet overbevise mig; at Privatanstalter i enhver Henseende kunne stilles ved Siden af de bedste offentlige, har man i Hornheim ved Kiel et tilstrækkeligt Vidnesbyrd for.

Naar undtages den nye, store, prægtige Anstalt Meerenberg ved Haarlem, ligge de øvrige hollandske Anstalter, jeg saae, midt inde i en større Bye. Deres udvendige Rum ere temmelig indskrænkede, hvorved Anledningen til at beskæftige Patienterne i fri Luft kun er ringe. Omgivelserne ere i Almindelighed mindre smukke, Værelserne, idetmindste efter det Belæg, de ved min Nærværelse havde, temmelig smaae, Corridorerne og Trapperne ere meget smale og trange, Separationen af de urolige Sindssyge fra de Rolige er ei saa god som den forekommer mig at burde være, Celleværelserne, af hvilke i ethvert Asyl flere ere udstoppede, forekom mig ei paa langt nær at kunne tilfredsstille de retmæssige Fordringer paa Lys, Luft og Rumfang, Antallet af Læger var oftere, forholdsviis til Asylernes Størrelse, for lidet. Hvad der imidlertid særdeles udmærker alle de hollandske Anstalter, er en høi Grad af Orden og Reenlighed, overalt seer man en behagelig Afvexling i Møblement og Dekorationer, en for stor Eensformighed søges undgaaet. Værelsernes Vægge ere til de Syges Adspredelse og Underholdning behængte med Billeder, Landkort, Fuglebuur og Andet, Badeanstalterne ere mønsterværdige, Adgangen fra de Syges daglige Forsamlingsrum til deres Spadseerhaver er umiddelbar og meget let. Haverne ere smukt beplantede med Blomster, Buske og Træer,

ogsaa her have de Syge til sin Adspredelse forskjellige Slags Smaafulge, Duer, Høns, Kaniner og andet Lignende. De Syges Arbeidsvirksomhed inde i Huset er meget betydelig.

5

Anstalten i Utrecht er beskrevet af Dahl i hans før omtalte Beretning. Til det han har anført har jeg intet Videre at meddele, end at Anstaltens ydre Rum ved Indkjøbet af nogle Nabohaver i de sidste 2 Aar ere lidt større end før. De af Dahl omtalte gamle Celler vare endnu i Brug og existere uforandrede. Schroeder van der Kolk har i denne Anstalt, og senere i de andre hollandske, indført en Forandring ved Badekarrene, om hvis Hensigtsmæssighed jeg blev overbevist, og hele Forandringen bestaaer blot deri, at Bunden i Karret danner et Skraaplan, der ved Fødderne er 2 á 3 Tommer høiere end ved Sædet. Placeres nu den Syge ned i Karret, er han hindret fra synderligt at bevæge Underextremiteterne, de urolige Syge ere lettere at haandtere og holde, Vogterne overstænkes ei saa meget og man skulde, ved at give Karret denne Form, kunne undgaae de hidindtil anvendte besværlige Laag. — Tvangsstole af en egen Construction med Sædet i Skraaplan, saaledes indrettede at den Syge, naar han sættes, ligesom falder ned i Sædet, omsluttet af Stolen, sidder bekvemt, men har vanskeligt for at reise sig, havde Schroeder van der Kolk ogsaa construeret og indført i Utrechteranstalten. Af en saadan medtog jeg et Rids, for mueligheds at forsøge den i Christiania Asyl.

Efter Opfordring fra Prof. Schroeder v. d. Kolk, der under mit Ophold i Utrecht skulde gjøre en 2 Dages Reise til Haag for at conferere med den der boende anden Generalinspectør for det hollandske Sindssygevesen, Hr. Feith, angaaende Oprettelsen af en Sindssygeanstalt, i Curacao, fulgte jeg med ham til Haag og reiste over Rotterdam med ham tilbage til Utrecht. Forsynet med Anbefalinger fra ham, fik jeg Anledning til at besee Asylerne i Rotterdam og Haag.

6

Anstalten i Rotterdam er en stor Bygning, der i Midten danner en regulær Fiirkant; fra hver af dennes Sider udgaae 2 parallelt løbende Fløie, saaledes at den hele Anstalt faaer nogen Lighed med et liggende latinsk H. I Hovedbygningen befinder sig i Midten Anstaltens Administration og Oeconomie, til Siderne og i begge Fløie ere Sygelocaler. Til hver Side imellem begge Fløie smaae Spadseerhaver for de Syge, i hvilke der igjen er en liden Afdeling for de Urolige. Hovedbygningerne have 3, Fløierne 2 Etager, i den øverste deels Magazin, deels Soveværelser, i den underste Dagligværelser, Spisestuer og Arbejdsrum. For nogen god kunstig Ventilation er der ikke sørget, derimod er Anstalten forsynet med en liden Tryktelegraph-Indretning, med Traade fra Administrationsværelserne til de forskjellige andre Rum, en Indretning som vist kunde være ret nyttig. Anstalten var ved min Nærværelse belagt med 163 Syge, af hvilke det overveiende Antal, omtrent to Trediedele, vare Qvinder. Jeg blev omført i Anstalten af en af dens „Regenter“ Hr. van Casteel. Dr. Vrolik, en Søn af den bekjendte Anatom. Prof. Vrolik i Amsterdam, er Anstaltens Læge.

Sindssygeanstalten i Haag har mindre Betydning. Den var belagt med omtrent 120 Syge, hvoraf, ligesom i Rotterdam, den største Deel var Qvinder. Kun faa betalende Syge. Anstalten er meget gammel, skal i de sidste halvtrediehundrede Aar have været benyttet til Sindssygeanstalt og blev for omtrent 10 Aar siden omdannet i dens nuværende Form. Den er forsynet med 8 smaae mørke Celler, 4 for hvert Kjøen. Af større Interesse fandt jeg den lille Idiotanstalt (Geneeskundig gesticht voor minderjarige idioten) i Haag, oprettet ved frivillige Sammenskud. Et smukt, vel ventileret 2 Etages Huus,

7

med tilhørende Have, er indrettet til en Idiotanstalt for tilsammen 36 Elever af begge Kjøen. I Anstaltens øvre Etage Soverum, i dens underste Spisestuer, Undervisningsværelser og Adspredelsesrum; i Haven Gymnastik-apparater. Anstalten begyndte for faa Aar siden sin Virksomhed. Den har en administrativ Commission, bestaaende af 5 Medlemmer, Lægen er Hr. Dr. Eikendal, 2den Læge ved Sindssygeanstalten i Haag. Børnene saae muntre og tilfredse ud.

Da Dr. Eikendal førte mig omkring, lod han, efter min Anmodning, foretage nogle Prøver med Underviisningen, der, især hvad Taleunderviisningen angaaer, ledes omtrent som Underviisningen af Døvtumme. Anstalten har 2 Forpleiningsclasser, imellem hvilke Forskjellen kun bestaaer i Bespiisningens Qvalitet, samt i de respective Beboelsesværelsens Udstyr; Underviisningen er fælleds for begge. Anstalten skal allerede have flere aldeles heldige Resultater at opvise.

Den israelitiske Sindssygeanstalt i Amsterdam er en Afdeling af en større Syge- og Pleiestiftelse, beliggende i det saakaldte Jødekvarteer. Alene Byen Amsterdam har over 30,000 Jøder og naar endvidere medtages de mange andre i Holland boende Jøder, af hvilke vist en heel Deel i Sygdomstilfælde komme til Amsterdam, vil man lettelig kunne forklare sig, at man har fundet det rigtigt, at oprette et eget Sygeetablissement for dem. I Aaret 1833 byggedes den nuværende Pleiestiftelse — et Slags Fattighuus — for omtrent 100, men forresten nogenlunde friske, Gamle, i 1840 Hospitalet for omtrent 80 medicinske og chirurgiske Syge; istedetfor en ældre Sindssygeanstalt er den nuværende bygget i Aaret 1856. Det hele Etablissement er i Sammenhæng, saaledes at Localerne for de Sindssyge vende til en Kant, de øvrige Lo-

8

caler til en anden. Af Sindssygeanstalten var ved min Nærværelse i Amsterdam kun Qvindeafdelingen fuldfærdig, den var indrettet til omtrent 60 Syge, men kun belagt med 37. Afdelingen for Mænd kunde, som den var, afgive Plads for 36, men var kun belagt med 23 Syge. Ved Indkjøb af nogle Nabohuse skulde Mandsafdelingen bringes op til samme Størrelse og forøvrigt indrettes som Qvindeafdelingen. Denne har en 3 Etages Bygning for rolige og reenlige Syge, i hvis underste Etage findes temmelig store og rummelige Dagligværelser og Spisestuer og i 2den og 3die Etage deels Sove-, deels Magazinrum. Fra den ene Side af Hovedbygningen og i ret Vinkel med denne udløber en 2 Etages Fløibygning, med mindre Værelser, for agiterede Syge (Sovelocalerne ovenpaa), hvilken Bygning igjen i den anden Ende staaer i Forbindelse med en enetages Cellebygning, i hvilken Cellerne ligge omgivne af 2 Corridorer, en der løber omkring. samtlige Celler, en i Midten med Celler til begge Sider. En liden træbeplantet Spadseerhave ligger imellem disse forskellige Bygninger, i hvilken igjen en liden Indgjærding for Urolige. Anstalten gjør et i det Hele godt Indtryk, den er ret vel ventileret, godt oplyst, og har rigelig Vandforsyning. Paa Corridorerne udenfor Sovesalene er anbragt Vadskevandsindretninger, fra hvilke det forbrugte Vand let afledes. I de fælleds Sovesale gaae Sengene, for at lette Reenholdelsen af Gulve og Vægge, paa Hjul. Cellerne ere smaae, mørke, forsynede med et umalet Paneel, de have en ganske liden Lysluge i Loftet og en liden paa to modsatte Vægge i Cellen. Alle de ansatte Betjente ere Jøder.

I Amsterdam findes ogsaa et andet Hospital, i hvilket Sindssyge optages, nemlig det saakaldte "buiten Gasthuis." Dette Sygehuus, ved hvilket Professor Sehneevoogt

9

er Overlæge, ligger strax udenfor Byen paa et sumpigt, usundt og af Intermittens stærkt hjemsøgt Strøg. Tusinder af Syge have under deres Ophold paa dette Sygehuus erhvervet Koldfeber. Det blev oprindeligt, for et Par Hundrede Aar siden, bygget til Pestlazareth, er senere brugt til et almindeligt Sygehuus, i hvilket alle Slags Patienter og blandt dem ogsaa Sindssyge optages, uden at der for disse Sidste kan siges at være særligt sørget. Nogle Celleværelser for urolige Sindssyge, der, ligesom alle de øvrige Sygelocaler, ei paa langt nær svare til Tidens og Videnskabens Fordringer, findes vistnok ved Siden af et Par af de almindelige Sygesale, de Rolige ligge paa de almindelige fælleds Sygestuer. Sygehuset regnes imidlertid almindeligviis ei med, naar man taler om Landets Sindssygeanstalter, og man seer det ei heller nævnt i de senere aarlige statistiske Beretninger om Sindssygeforholdene i Holland. En Sindssygs Ophold i buiten Gasthuis skal i Regelen nemlig kun være midlertidigt. Den fattige i Amsterdam værende Sindssyge, af hvem det Offentlige maa tage sig, sendes til det nævnte Sygehuus, hvor han almindeligviis forbliver indtil hans Sygdom er constateret, indtil en temmelig fuldstændig skriftlig Beskrivelse af hans Sygdom af Lægerne der kan meddeles, indtil hans Hjemstavn er undersøgt og han i sit Hjem er erkjendt. Naar dette er

skeet, afsendes han til Sindssygeanstalten for den Provinds, i hvilken han hører hjemme. Oftere træffer det imidlertid at Hjemstavnen ei bliver berigtiget snart eller maaskee slet ikke saalænge Sygdommen varer, undertiden er, under Opholdet i buiten Gasthuis, Reconvalescenssen bragt saa vidt frem, at Bortsendelsen af den Syge til en anden Anstalt er betænkelig og Patienten forbliver i saa Fald hvor han er, indtil han er hel-

10

bredet. At dette Forhold indvirker til Skade for de andre Sindssygeanstalter, især for Meerenberg, der væsentligst optager Syge fra Amsterdam og dens Omegn, er let at begribe og Lægerne ved Meerenberg beklagede ogsaa, at buiten Gasthuis var dem en væsentlig Hindring for at faae de friske Sygdomstilfælde at behandle.

Af Sindssygeanstalten Meerenberg ved Haarlem har Dahl i sin førnævnte Beretning givet en udførlig Beskrivelse og det vilde kun føre til Gjentagelser af hvad han har sagt, naar jeg her skulde beskrive denne store, nye, pragtfulde og i det Hele vel indrettede Anstalt. Jeg skal derfor her indskrænke mig til at vedlægge 3 Planer af Anstalten, de 2 forestillende Grundtegninger af begge Anstaltens Etager, den 3die dens Facade. Anstalten var ved mit Besøg belagt med 504 Sindssyge (223 Mænd og 281 Qvinder) og blandt disse et betydeligt Antal Epileptiske og Idioter. For disse Sidstes Underviisning er der sørget. Af samtlige Sindssyge, efter Overlægen Dr. Everts's Udsagn, neppe 50 helbredelige. Afdelingerne for Patienter af de simplere Classer vare overfyldte. Dr. Everts var selv saa god at føre mig omkring i den ene Halvdeel af Anstalten, medens jeg af en af hans Assistentlæger blev ført omkring i den anden. Everts er en ivrig Forsvarer af det saakaldte "non restraint System" og vilde i Meerenberg ei vide af nogen fysisk Tvang. Imidlertid saae jeg dog i de Afdelinger, i hvilke jeg af Assistentlægen blev omført, to Sindssyge i Tvangstrøie. Endogsaa for Meerenbergs Vedkommende, hvor forresten Alt er saa fortræffeligt indrettet, maa jeg fremsætte den samme Anke, som ved de øvrige hollandske Sindssygeanstalter jeg saae, nemlig at Cellerne ei synes mig indrettede paa tilfredsstillende Maade. Jeg skylder dog her at gjøre opmærksom

11

paa, at denne Mangel langt fra har det at betyde, som det vilde være Tilfældet, naar Sagen skulde bedømmes efter vore Forholde. I de hollandske Asylter anvendes Cellerne kun lidet, i Regelen kun i et Par Timer for hver Gang, da Patienternes Uro ei gjør et længere Ophold i dem nødvendigt; man seer ogsaa ved sine Besøg i de hollandske Anstalter mange Celler tomme. Blandt de mange Sindssyge, jeg i Holland saae, bemærkede jeg ikke en Eneste, som jeg efter vore Begreber vilde kalde voldsom, og naar jeg for Lægerne der gav en Beskrivelse af vore voldsomme Cellepatienter, om al den Fortræd, de foraarsage og om de Foranstaltninger, vi nødvendigviis maae træffe derimod, vilde man neppe troe paa Sandheden deraf. Om det bekjendte hollandske Phlegma ogsaa gjør sig gjældende hos de Sindssyge, skal jeg lade være usagt.

Efter her at have omtalt de Sindssygeasyler, jeg besøgte i Holland, skal jeg gjøre opmærksom paa, at den Behandling man fulgte i de forskjellige Anstalter, overalt var grundet paa og ledet efter en somatisk Opfatning af Sindssygdommens Aarsag. Uagtet der paa flere Steder blev reist Indvendinger af Lægerne mod Professor Schroeder van der Kolks forskjellige Anskuelser i enkelte Henseender, er det dog hans Anskuelser, der gjør sig gjældende ved Sygdommens Diagnose og Behandling. Jeg har ovenfor anført, at S. v. d. K. er den ene af de to Generalinspectører for det hollandske Sindssygevæsen, og han har som saadan den øverste administrative Ledning af det Hele, men, foruden dette, er denne udmærkede Mand ogsaa det levende videnskabelige Centrum, om hvem de hollandske Sindssygelæger, der samtlige ere hans Elever,

12

slutte sig, hvis vise Raad og rige Erfaring de i Tilfælde indhente og følge. Og heri handle de visseligen Ret, de kunne vanskelig faae en bedre Raadgiver. I Utrecht blev jeg modtaget af ham

med den meest udmærkede og ligefremme Forekommenhed og Velvillie; foruden at han gennemgik sit interessante, belydelige pathologisk-anatomiske Musæum med mig, i hvilket der ogsaa findes mange mikroskopiske Præparater, meddeelte han mig sine Anskuelser og Erfaringer om de forskjellige Sindssygdommes Aarsag, deres anatomisk-pathologiske Basis, deres Behandling o. s. v. Af dette har *Dahl* i sin Beretning ogsaa leveret en fuldstændig Redegjørelse; idet jeg forøvrigt henholder mig til denne, skal jeg supplere den noget, efter de Meddelelser, jeg fik af *S. v. d. K.* I sin Fremstilling af Sindssygdommene betjener *Schroeder van der Kolk* sig af den Esquirolske Inddeling. Han anseer imidlertid Deliriets Hovedform og Ideeforvirringens Grad ei som det Principale i Sygdommen, men som Symptomer, der i sin Forskjellighed vise, dels hvilke forskjellige Dele af Hjernen der ere angrebne, dels Beskaffenheden og, om jeg saa maa udtrykke mig, Graden af den anatomisk-pathologiske Forandring. Han antager det ogsaa som afgjort,, at den nøiagtige Section og mikroskopiske Undersøgelse altid i Hjernen vil vise de for Sindssygdommen eiendommelige Forandringer. Hans Inddeling i idiopathiske og sympathiske Sindssygdomme har jeg i et tidligere, i Norsk Magazin for Lægevidenskaben indført, Arbeide nærmere omtalt. Den Deel af Hjernen, i hvilken han ved de mere acute Former vil finde Forandringerne, er Corticalsubstansen, som ved en Sindssygdom er irriteret, overfyldt eller betændt, medens den ved en reen Meningitis uden Sindssygdom er sund. Opstaaer

13

under sidstnævnte Sygdom eller under en anden acut Feberform Delirier, er *Materia corticalis* afficeret, om endog kun for en Tid, paa en af nævnte Maader, og *Schroeder v. d. Kolk* betragter derfor anatomisk ogsaa et saadant Delirium som en forbigaaende Sindssygdom. Indtage nu de nævnte Forandringer i Corticalsubstansen den forreste Deel, *Pars frontalis*, af samme, som han forklarer er Forstandens og Tænknings Organ, opstaaer en *Mania*, indtage Forandringerne den midterste Deel, *Pars bregmatica*, og tildeels maaskee *Pars occipitalis*, hvilken første han anseer som Følelsens og Gemyttets Organ, følger en *Melancholia*, indtræder, efter Overfyldningen og Betændelsen i Corticalsubstansen og den deraf igjen følgende Fastvoxning til *Pia meninx*, en Fedtdegeneration, vil Exsudatmassen emollieres; Corticalsubstansen atrophieres og afbleges, afstødes igjen og skilles let fra *Pia meninx*, en total Usammenhængen i den Syges Tanker og Forestillinger, en *Dementia*, er da Følgen. Som Aarsag, til *Idiotia* antager han enten en mangelfuld Udvikling af Hjernens *Pars frontalis* eller en Formindskelse af *Corpora olivaria* i den forlængede Marv. Sidstnævnte Organer, fra hvilke *Nervi hypoglossi* have sit Udspring, regner, han blandt andet ogsaa som Organet for Taleevnen og Mimik. I hans Samling saae jeg et Præparat af en *Idiot*, der neppe havde kunnet tale, hvor *Corpora olivaria* vare ganske smaae. Som Beviser for den ovenanførte Paastand om at *Manier* have sit Udspring fra den forreste, *Melancholier* fra den midterste Deel af Corticalsubstansen, samt endvidere for at hiin er Forstandens og Tænknings, denne Gemyttets Organ, anfører *Schroeder van der Kolk*: Sectionerne af Sindssyge, ved hvilke man efter de forskjellige

14

Former vil finde de bestemte Forandringer; at *Idioter* mangle den stærkere Udvikling fortil, *Dyr* ligesaa; at *Os frontis* er forholdsviis stærkere udviklet hos *Europæeren* end hos de aandelig lavere *Menneskeracer*, f. Ex. *Negeren*; dernæst at *Os frontis* har en forholdsviis stærkere Overvægt hos *Manden*, *Ossa bregmatis* derimod en forforholdsviis stærkere hos *Qvinden*; samt endelig den Omstændighed, at *Pars frontalis* voxer til det 30te Aar, ja maaskee længere, medens *Pars bregmatica* kun voxer til det 6te Aar, ved hvilken Tid *Gemyttet* jo allerede er saa stærkt udviklet. *Gangliacellerne* i den bagerste Deel af Corticalsubstansen ere, efter *S. v. d. K.*, større end de i den forreste Deel, hvilket han ogsaa antager taler for en forskjellig Function af de forskjellige Dele. Han holder som en Hovedsats paa, at hvor der er andre *Gangliaceller*, er der andre Functioner; hvor andre Functioner, andre *Gangliaceller*. *Stupiditas* kommer, efter ham, af et for stærkt Tryk paa Hjernen. *Paralysis generalis* troer *S. v. d. K.* væsentlig beroer paa en *Atrophie* af *Corpora striata*; Lidelsen er da trængt længere ned og har angrebet de dybere liggende Dele af Hjernen. *Schroeder van der Kolk* troede før, et en Betændelse i *Ventriculus quartus* gav *Hørelseshallucinationer*. Dette betvivler han nu i sin *Almindelighed*, og de *Traade*, *Nervus auditorius* faaer fra den 4de

Ventrikel, anseer han kun som Reflex-traade. Han troer, at Hørelshallucinationerne skyldes Lobi posteriores deres Oprindelse, ligesom Synshallucinationerne Lobi antici. Han tvivler ogsaa paa at de beroe paa nogen Betændelse i Nervi auditorii, da de Hallucinerede vel høre Stemmer, men i Regelen ikke Susen og Banken, og da de desuden ved en Betændelse i Nerven maatte blive døde, ligesom de blive blinde ved en Betændelse i Nervus opticus.

Schroeder van der Kolk antager en Mania phthisica, det er en Complication af Manie med Lungetuberkler. Den synes at være excentrisk fra Medulla oblongata og Vagus igjennem Reflex paa Lungerne, og denne Reflex gjøres ogsaa sandsynlig derved, at Ganglien nervi vagi er befundet afficeret i Phthisis. Det nærmere Forhold mellem begge disse Sygdomme viser sig ogsaa derved, hvad Erfaring efter S. v. d. K. ogsaa godtgjør, at i de samme Familier findes flere Individuer, der lide af Sindssygdom og andre af Phthisis. Stundom opstaae begge til samme Tid og man har observeret Tilfælde, i hvilke Sindssygdommen ophørte, men efterlodes af Phthisis. Hvorfor Sindssyge saa ofte dør af Lungesygdomme, beroer paa den forhindrede Mechanisme i Medulla, idet Vagus er mere eller mindre paralytisk; der skeer da en større eller mindre Dilatation af Karrene i Lungerne og Tuberkler ville da, efter S. v. d. K.s Mening, udvikle sig.

I de sympathiske Sindssygdomme udhæver Schroeder van der Kolk (hvad forøvrigt Andre længe før ham have sagt) det religiøse Delirium som kommende fra Kjonssphæren, det med Forfølgelsesfrygt, Frygt for Armod, Frygt for at være mistænkt for Forbrydelser og Lignende, derimod som kommende fra Digestionsuordener. Det første er, siger han, saa afgjort hans Observation, at han ved enhver religiøs Melancholie antager dens Sammenhæng med en Affection af Kjonssphæren, s. s. sexuelle Udsvævelser, Onanie, Menstruationsuordener, Plethora uteri eller Saadant, og bestandig finder Bekræftelse herpaa; ja endog om religiøs Exaltation eller Sværmerie forekomme uden Sindssygdom har han, i flere Fald end man skulde

16

troe, kortere eller længere Tid efter erfaret, at Onanie har været en fordulgt Aarsag dertil. Paa Onanie som Aarsagsmoment — og allermeest til at fremkalde Epilepsie — lægger han overordentlig megen Vægt. Hos Sindssyge, især naar de længe have drevet den, er den ofte vanskelig at eftervise, da der, efter hans Paastand, hos disse ofte ikke skeer nogen Ejaculatio seminis. Saafremt denne sidste Paastand er rigtig, synes den at kunne forklare en Erfaring, som Flere troe at have gjort, nemlig at Impotents ikke saa sjelden følger paa tidligere Anfald af Sindssygdom.

Jeg har ovenfor anført, at Schroeder van der Kolk sætter Blodcongestionen til Hjernen som et af de vægtigste somatiske Momenter til at fremkalde Sindssygdomme; hvorledes imidlertid et saadant forstærket Tilløb, af Naturen selv, almindeligviis forhindres, forklarer han paa følgende sindrige Maade: Naar Blodet drives fra Hjertet ind i Aorta og Arteria carotis communis, flyder det hurtigere og i større Mængde til de Steder, hvor det træffer den mindste Modstand, hvilket foranlediger, at de store Grene, som udbrede sig i Ansigtet og Hovedet, helst de i Ansigtet, som ere omgivne af Fedt og bløde Dele, letteligen give efter for Blodstrømmen og udvide sig. Arteria carotis cerebialis løber derimod i en kroget Beenkanal, udvides aldeles ikke i Længde og kun lidet i Bredde og byder saaledes en stærkere Modstand end Ansigtspulsaaren, hvoraf det ogsaa kommer at Blodet, efter en heftigere Rørelse, strømmer stærkere til Ansigtet, hvor det giver sig tilkjende ved en rød Farve, end til Hjernen. Det Samme gjælder om Arteria vertebralis, som ogsaa passerer igjennem en haard Beenkanal, imedens at Arteria subclavia, fra hvilken den udgaar, frit kan aflede Blodet,

17

saavel til Armen som til Nakken. Sandsynligviis bidrage ogsaa hertil Arteriæ thyroideæ, som optage og aflede betydelig meget Blod fra Hjernen. Skulde Congestionen være

heftig, som Følge af Inflammation eller Incitation i Hjernen, føres Blodet ved det yderligere Tryk igjennem Arteria ophthalmica til Panden, eller igjennem Arteria ethmoidalis og en Green af Arteria frontalis til Næsesjpidisen, som, af samme Aarsag som hos Drankere, oftere er svullen og rød.

Om hans Behandling af Sindssygdomme, der i det Hele er meget activ, har Dahl i sin Beretning gjort udførlig Rede. Jeg skal til D.s Referat kun tilføie, at Schroeder van der Kolk, som fast alle Psychiatre, kraftigen advarer mod stærke Aareladninger i Sindssygdomme. Det har længe været en Kjendsgjerning, at Aareladninger her i Almindelighed virke skadeligt og let befordre Sindssygdommens Overgang i en uheldelig Form. Pinel advarede allerede mod dem. S. v. d. K. forklarer deres Skadelighed saaledes: Hjernen og Rygmarven ere indesluttede i et Beenfuttel, der hverken kan blive videre eller trangere, fordi disse ædle Dele stadigen skulle være under et jevnt Tryk. Bliver dette Tryk ved et stort Blodtab formindsket, opkommer der et Slags Sugning, Udsvedningen af Blodkarrene tiltager og Spinalvædsken forøges. Deels af denne Vædske, deels af de talrige, med tynde Vægge forsynede, Karnet i Rygmarvskanalen, hvilke ogsaa udvides, fyldes nu det ved Blodets Udstrømmen foraarsagede tomme Rum, Afløbet fra Hjernen forsinkes og Circulationen bliver altfor langsom til ikke at forstyrre de nævnte Organers Functioner. Følgen heraf bliver, at, naar Hjernen savner det tilbørlige Irritament, Inflammationen ikke fordeler sig, men overgaaer i en passiv eller

18

chronisk Form, af hvilken igjen en Atrophie af selve Hjernen saa let kan blive Følgen. Fra Holland gik jeg over Antwerpen til Gent, hvor de to betydeligste belgiske Sindssygeanstalter findes.

Det store nye Sindssygeasyl ved Gent – Hospice-Guislain – er bygget efter den afdøde berømte Professor Guislains Forslag og Plan og har faaet sit Navn efter ham. Asylet blev færdigt og taget i Brug i October 1857, det optager kun Patienter af Mandkjøn, hovedsagelig blot Fattige, og har kun een Sort Forpleining. Det var ved mit Besøg belagt med omtrent 450 Patienter, deriblandt 50 á 60 Børn, af hvilke Sidste mange Idioter. Imellem helbredelige og uheldelige Sindssyge gjøres ingen Adskillelse. Det hele Asyl har i fuldfærdig Stand kostet 700,000 Francs, af hvilken Sum der af Byen Gent, eller rettere sagt af denne Byes Hospitaler og milde Stiftelsers Midler, er udredet 500,000 Francs. 100,000 Francs ere tilskudte af den belgiske Statskasse og 100,000 Francs af Provindsen Øst-Flander. Asylet ligger frit og sundt, 10 til 15 Minuters Vei udenfor Byen paa en Høide, hvorfra en viid Udsigt over den store Bye og hele dens Omegn. Til Asylet hører en Jordvei der deels tjener til Dyrkning af Havevæxter, deels til Mark og Agerland og paa hvilken fødes 1 Hest 8 Kjør samt en Deel Sviin. Bygningerne danne i sine Hovedlinier Formen af et stort langsigtet Parallelogram hvori en stor Have er indesluttet. Bagtil ender Bygningen i en Slags Rotunde, der danner Celleafdelingen. Ved hver Side af denne Rotunde ligge Fløibygninger med tilhørende Spadseerpladse, af hvilke den ene er for ureenlige Patienter, den anden for Børn. Den indvendige Have

19

er ved et muret Tværgallerie deelt i to Dele. I den forreste skal der opføres en Kirke, naar Midler dertil erholdes. De Dele af Bygningerne (de forreste altsaa) som omgive dette Partie af Haven, afgive paa den ene Side Bolig for den bestyrende Læge og de andre overordnede Functionærer, paa den anden Side er Kjøkken, Bagerie, fælleds Spisesal o. a. desl. Den anden Deel af den indvendige Have er, foruden Asylets nærmeste udvendige Omgivelser, Spadseerplads for rolige og reenlige Syge, og i Bygningerne heromkring have disse Syge sine Localer. Hovedbygningerne have to Etager, hvoraf den øverste er indrettet til Sovesale, Cellebygningerne og Fløiene kun een. Asylets Terræn afgrændses fra Naboejendommene ved en høi levende Hæk, indenfor hvilken igjen en anden saadan adskiller Markerne fra Kjøkkenhaven; selve Asylets Ydermuur er overalt forsynet med langagtige, grillerede, Aabninger, saaledes at Patienterne, fra de forskjellige Gaarde i Asylet, have en viid og veksellende Udsigt, uden derfor at kunne undvige eller communicere med Udenverdenen. Bygningernes forskjellige Dele ere ved brede Corridorer og Gallerier satte i

Forbindelse med hverandre, saaledes at man kan gaa omkring overalt, uden at behøve at udsættes for Kulde eller Fugtighed. 3 store Gallerier danne Forbindelsen imellem Bygningens Hoveddele, eller Parallelogrammets Langsider, nemlig et foran, et bag og et i Midten, ved hvilket sidste, som anført, den indvendige Have er deelt. Paa forskjellige Steder, i Etablissementet ere smukke og hensigtsmæssige Badeindretninger. Det hele Asyl er godt ventileret og oplyst, det opvarmes ved Kakkellovne, omkring hvilke den udvendigfra kommende varme Luft opvarmes forinden den strømmer ind i Værelserne. Næsten alle Sengesteder ere

20

af Jern; i Vestibuler udenfor de store Sovesale, der som anført ligge i Overetagen, ere Vadskevandsindretninger anbragte. De daglige Forsamlingsstæder for rolige og reenlige Syge ere, ligesom Værkstederne, i Bygningens Underetage. For rolige og reenlige Syge er en meget stor fælleds Spisesal i Nærheden af Kjøkkenet. De urolige og ureenlige Syge, ligesom ogsaa Børnene, have sine Spiseværelser i deres respective Afdelinger. Til de forskjellige Steder bliver Maden fra Kjøkkenet kjørt paa smaae Trækvogne. Cellerne ligge imellem 2 Corridorer, fra den bagerste fører Døren ind, imod den forreste, der tillige er Observationscorridor, vender Vinduet. Opvarmningen skeer fra Corridorerne. Ved at lægge Cellerne paa denne Maade er den frie Adgang af Lys og Luft dog indskrænket. I en eller et Par Celler, bestemte for de meest voldsomme Syge, falder Lyset, som i vore Asyls almindeligt, ind fra oven igjennem Skylights. Til de fleste Celler hørte et særskildt lidet Gaardsrum. Man havde i Hospice-Guislain ikke indrettet udstoppede Celler af Hensyn til den Stank, de afstedkomme, og den Ødelæggelse, de saa let udsættes for af de Syge. I Spadseergaardene vare Priveter og Urinoirer indrettede, paa forskjellige Steder i Bygningernes Underetage fandtes ogsaa Water-closets. Paa Sovesalene betjente man sig af portative Natskrin. Vinduerne i Sygeværelserne ere laasfærdige og lukkes op og i med en Nøgle, som Vogteren bærer. Vinduesrammerne ere, for at de Syge ei skulle springe ud, forsynede med Forgitteringer af Jern, støbte i forskjellig Mønster og Form, og som ei ere til Hinder for at Vinduerne kunne lukkes heelt op.

Af den bestyrende Læge, Hr. Dr. Inghels, en Elev af Guislain, blev jeg ført om i Hospitalet og meddeelt alle de Oplysninger, jeg ønskede. Besynderligt nok er

21

der ingen Assistentlæge ansat ved denne store Anstalt, hvilket ogsaa Dr. I. meget beklagede. Sygevogtertjenesten, Arbeids og Skoleunderviisningen, ligesom ogsaa Kjøkkentjenesten besørgeres af omtrent 30 barmhjertige Brødre (frères de charité), der under sig have 6 eller 8 Hjelptjenere, som udføre de simpleste Arbejder. Der har været stridt meget, om hvorvidt saadanne barmhjertige Brødre og Søstre ere at foretrække for almindelige Sygevogtere. Her at optage alle de vistnok begrundede Indvendinger, man har gjort imod dem, vilde føre mig for vidt. Guislain holdt meget stærkt paa dem. Dr. Inghels sagde ogsaa, at han var fornøiet med dem. Paa min Forespørgsel, om disse "frères" som andre Sygevogtere aldeles underkastede sig hans Regimente, om han kunde fordre det Samme af dem, eller commandere dem som andre Sygevogtere, svarede han vistnok Ja, men lagde med et Skuldertræk til, at de i disse Tilfælde ikke saa sjelden gaae sin Vei. Besynderligt tog det sig ud, at see disse "frères," der altid gik i sin fulde Ordensdragt, staae i Kjøkkenet beskjæftigede med at røre i de forskjellige kogende Madgryder, eller paa en Arbejdssal at see En af dem med et varmt Pressejern at presse Sømmene ned paa et Par gamle Buxer, en Syg havde repareret. — Arbeidsvirksomheden i Hospice Guislain syntes meget betydelig; foruden med Markarbejde i de passende Aarstider, beskjæftiges de Syge i store og rummelige Værksteder med de forskjellige Slags Haandværk, blandt andet ogsaa med Vævning. Ved Asylet er en Skole, i hvilken, foruden Børnene, ogsaa flere voxne Sindssyge faae Underviisning i Læsning, Skrivning, Regning, det flamske Sprog og Andet. Ligeledes er der indrettet en Musik- og en Sangskole, der hver frekventeres af omtrent et Snees Syge.

22

Gymnastiken er her ogsaa, Gjenstand for Underviisning. Øvelserne bestaae deels i de simple

gymnastiske Rørelser, deels i militær Exercitie. Denne sidste vil man, efter hvad der sagdes mig, foruden som almindeligt Motionsmiddel, have fundet meget gavnlig til at holde Disciplinen i Asylet vedlige, ligesom den vistnok ogsaa i mange Tilfælde kan være en nyttig Adspredelse og et Middel til at fæste den Syges Opmærksomhed med. Inghels lod ved mit Besøg Patienterne ved Trommeappel kalde til Exercitie. De kom muntre med sine Trægeværer frem paa Pladsen, adskillige agiterte og urolige Syge stilledes med i Gelederne, det var med det største Alvor de Syge toge fat paa Legen og det saae pudsigt ud, hvorledes enkelte urolige Patienter, naar de begyndte at gjøre Confusion, strax kaldtes til Orden og Ro ved den commanderende Patients Stemme og siden under Manøvren iagttogte Orden og vare opmærksomme.

Foruden at der, som tidligere anført, tænkes opført en Kirke i Asylet (nu betjener man sig provisorisk af et Capel, indrettet i en af de større Sale) har man paatænkt en betydelig Udvidelse af Asylet til begge Sider. Planerne hertil ere allerede gjorte, men Paabegyndelsen var endnu ikke bestemt.

Det store Qvindeasyl i Gent (Hospice des femmes aliénés) ligger midt inde i Byen og optager omtrent 300 Syge og blandt disse omtrent 20 Børn, for hvilke et særeget Qvarteer i Anstalten er indrettet. Dr. Vermeulen, ogsaa en Elev af Guislain, er her Læge, han var ei tilstede ved mit Besøg i Anstalten, en "soeur de charité" førte mig omkring. Anstalten er meget gammel, men har i den senere Tid faaet betydelige Forbedringer, den ligner meget de hollandske Bye-Asyler. Sygeloca-

23

lerne ere forholdsviis smaae og indskrænkede, men den høieste Grad af Orden og Reenlighed hersker overalt i dem, Haverne ere smaae, men velpassede, forsynede med smagfulde Blomsterbed og her, ligesom i de hollandske Anstalter, forskellige Huusdyr, Fugle i Buur o. s. v., Alt til de Syges Fornøielse og Adspredelse. Overalt i Asylet var der en mærkværdig Ro. Kun nogle faa af Cellerne saae jeg at være i Brug, disse ligge ogsaa hér imellem 2 Corridorer, med aabne Gittre mod den ene Corridor istedetfor Vindue. Opvarmningen skeer fra Corridorerne. Arbejdsvirksomheden i Asylet var meget betydelig, omtrent 5/6 af de Syge vare beskæftigede med forskjelligt Haandarbeide, især med Forfærdigelsen af Kniplinger. Ogsaa i denne Anstalt sørges for de yngre Patients Underviisning i de almindelige elementære Skolefag og i Musik. Den indre Tjeneste her besørger af omtrent 30 barmhjertige Søstre. Foruden dette Asyl og Hospice-Guislain er der i Gent en liden Sindssygeanstalt (Maison de santé) for Damer, ligesom der ogsaa strax udenfor Byen ligger en liden Anstalt "le Strop" for sindssyge Mænd af de høiere Classer. Om de paa Asylerne i Gent anvendte medicinske Behandlingsmaader fik jeg ingen særlige Meddelelser. Lægerne følge, baade i Opfattelsen og Behandlingen af Sindssygdommene, Guislains Anskuelse, hvilke i hans Lecons orales udførligen findes meddeelte.

Fra Gent vilde jeg reist til Brügge, hvor der findes et stort gammelt Asyl for 300 Sindssyge af begge Kjøen (Hospice de St. Julien). Dr. Inghels fraraadede mig imidlertid at reise derhen, da, efter hans Sigende, saavel dette, som den store Mængde smaae Sindssygeasyler, der findes overalt i Belgien, ei vare saaledes beskafne, at jeg burde

24

anvende nogen Tid paa at see dem. At besøge Sindssygecolonien i Gheel laae udenfor min Reiseplan.

Fra Gent skulde jeg til Sindssygeanstalten Illenau i Storhertugdømmet Baden. Jeg tog Veien over Paris og Strasburg og under et faa Dages Ophold i Paris interesserede det mig at gjøre mig bekjendt med nogle egne virksomme Ventilationsmetoder, som man har indrettet i det nye Hopital de Lariboisière. Hospitalet ligger paa en Høide i Nordkanten af Paris, i en nybygget Deel af samme. Det er bygget i en regulær Fiirkant, til hver Side med 3 Pavillonner, hver

paa 3 Etager, for de Syge; Forsiden og Bagsiden indtages af Oeconomie- og Administrationsbygninger samt et Capel. I Midten er en Have; til Høire for Indgangen ere Pavillonerne for Mænd, til Venstre for Qvinder. Pavillonerne for hvert Kjøn ere ved Altarier ovenpaa mod Haven satte i Forbindelse med hverandre, desuden gaae Kjældrene i Eet. Paa Mandsafdelingen skeer Tilgangen af den rene Luft ved Indblæsning fra en Dampmaskine i Kjælderen. Fra Maskinrummet er en temmelig viid muret Pibe, nemlig Indgangskanalen for den rene Luft, ført op igjennem den ene Pavillons Etager og Tag, og lige ved, en stor Aabning i Piben nede i Kjælderen er Dampmaskinen stillet, der driver en Slags vifteformig Propelle, hvilken sidste arbejder foran Luftledningsrøret til de forskjellige Pavilloner, et stort Jernrør, omtrent 1½ Alen i Diameter, der senere forgrener sig i mindre Rør til de forskjellige Sygesale. Naar Dampmaskinen arbejder, trækkes Luften fra det Frie ned igjennem Piben og drives, ved Viftens Omdrejninger, ind igjennem det store Jernrør og derpaa videre ind i Sygesalene igjennem Rister i Gulvet, over- hvilke omtrent

25

1½ Alen høie Rammer, oventil dækkede med et Jernnet, vare anbragte. Den bedærvede Luft udsuges igjennem Kanaler i Ydermurene, der paa Loftet føre ind i Skorsteenspiberne. Man lod, efter hvad min Fører berettede mig, til at være tilfreds med dette Indblæsningssystem, forsaavidt Fornyelsen af Luften i Sygesalene angaaer, men Methoden var, efter hans Sigende, overordentlig kostbar.

Paa Qvindeafdelingen skeer Indsugningen af den rene Luft ved Vandopvarmningsapparatet paa følgende Maade. I Kjælderen under hver Pavillon er indmuret en, saavidt jeg forstod, dobbelt Cylinderovn, i hvilket Vandet koges, og herfra gaaer det i store Rør op under Gulvet i de forskjellige Sygesale, der over Rørene ere forsynede med Jernriste og lignende Rammer, som paa Mandsafdelingen. Langs med eller omkring disse Vandrør ligge Luftkanalerne, der munde ud i det Frie og som igjen i Salene, under Risterne paa Gulvet, have Udgangsaabninger for den rene Luft, der, ved Vandets Hede og Circulation, og den derved frembragte Luftfortynding, indsuges udvendigfra. Den bedærvede Luft udtrækkes paa samme Maade, som paa den anden Afdeling. Denne Ventilationsmethode skulde være billigere, men ei saa virksom som Indblæsningsmethoden. Den brugte Opvarmningsmethode havde jeg paa den Aarstid ei Anledning til at see i Virksomhed. Da den vel neppe for vort Klima kan antages passende og tilstrækkelig, opholdt jeg mig ei heller videre ved den. Om selve Ventilationsmethodens Sikkerhed og Hensigtsmæssighed var det vanskeligt paa en Tid af Aaret, da Døre og Vinduer holdtes aabne, personligen tilfulde at overbevise sig; ihvorvel jeg vistnok maa antage, at begge Metoder, især Indblæsningsmethoden, byde væsentlige

26

Fordele. Paa Mandsafdelingen kunde jeg føle, at en Mængde frisk Luft stærkt strømmede ind igjennem Kanalerne, men denne Luft var da kold, paa Qvindeafdelingen var den indsgede Luft opvarmet.

Med Jernbanen farer man omtrent i en Time fra Strasburg til den lille Bye Achern i Storhertugdømmet Baden og kun nogle faa Minuters Spadseervei fra sidstnævnte Sted ligger den store Sindssygeanstalt Iilenau. Anstalten, hvis Directør er den bekjendte og anseede Dr. Roller, ligger henrivende smukt lige ved Foden af en Green af Schwartzwald, er bygget efter Dr. Rollers Plan og blev aabnet i Høsten 1842. Den er blandt de største i Tydskland, var ved mit Besøg temmelig overfyldt og belagt med 482 Syge, den største Deel af Qvindekjønnen. Anstaltens Hovedlinier danne en langagtig Fiirkant, der igjen ved Bygninger er deelt i retvinklede Afdelinger, der indeslutte Haver og Gaardspladse. Den har 2 Etager med 3 Etagers Pavilloner og eenetages Bygninger for Celleværelser, bestaaer af to med hinanden aldeles forbundne Hovedafdelinger, den ene kaldet Helbredelsesanstalten, den anden Pleieanstalten. Hver af disse har igjen en Side for Mænd og en for Qvinder. Hver Side paa Helbredelsesanstalten har sine 3 Afdelinger for rolige og reenlige Syge efter de forskjellige Stænder, en Afdeling for Urolige i mindre Grad og en for Voldsomme og Ureenlige.

Pleieanstalten er inddeelt efter de samme Principer og Asylet har saaledes i det Hele 20 Underafdelinger for de forskjellige Syge. Helbredelses- og Pleieanstalten ere omtrentlig af samme Størrelse, ere ligedan indrettede og have omtrent det samme Udstyr, kun at dette paa Helbredelsesanstaltens Afdelinger for Syge af

27

de høiere Stænder er noget elegantere end paa Pleieanstaltens tilsvarende Afdelinger. I Illenau optages ingen Epileptiske, ingen Idioter eller Cretinere, ei heller Sindssyge, der tillige lide af constitutionel Syphilis, Kræft eller lignende Onder; disse sendes til en egen Pleieanstalt ved Pforzheim. Jeg skal her ei videre indlade mig paa nogen Bedømmelse af det Princip, som i Illenau og i Anstalten ved Halle er gennemført, nemlig at dele Anstalten i en Helbredelses- og Pleieafdeling, men, ved en relativ Forbindelse imellem de Helbredelige og Uhelbredelige i forskjellige Bygninger, alligevel at danne et organisk Heelt. Dette Princip har i Damerow og Roller to mægtige Forsvarere, men har andre ligesaa betydningsfulde Angribere og møder fast overalt udenfor Tydskland Modstand. Vistnok kan der imod denne Anordning ei reises alle de begrundede Indvendinger, som imod de egne selvstændige Pleie- eller Opbevaringsanstalter for Sindssyge; jeg skal imidlertid ei undlade at bemærke, at i Illenaus saakaldte Helbredelsesanstalt var der efter Dr. Rollers Udsagn, ved mine Besøg, neppe 80 Patienter, som han antog man kunde haabe helbredede, ligesom der ogsaa fra Pleieanstalten hvert Aar udgaaer adskillige helbredede Syge. Ved Illenau er der, foruden Directøren, ansat 4 Assistentlæger; ved hver af Anstaltens 4 Hovedafdelinger føre en af disse Læger det stadige og daglige Tilsyn. Efter endt Visit samles de om Formiddagen med Directøren, der modtager deres Beretninger om de Syges Befindende og den anvendte Behandling, samtaler med dem herom, retter hvor han finder det nødvendigt, og indretter herefter selv sine Besøg hos Patienterne. Sygebehandlingen i Illenau ledes, som ved de andre tydske Anstalter, jeg besøgte, efter den somatiske Opfatning af Sindssygdommene og

28

afviger saaledes egentlig lidet fra de hos os brugte Fremgangsmaader, den synes ved de tydske Anstalter, om jeg saa maa udtrykke mig, mindre activ end ved de hollandske. Ved Illenau er der ansat to Præster, en protestantisk og en katholsk. De boe begge i Anstalten og synes at have en temmelig uhindret Adgang til alle de Syge. Dr. Roller erklærede, at han ingen Ulemper havde seet følge heraf. Han troede at Præsten, naar hans Virken skal blive heldig paa de Syge, netop maa leve med dem, at han ved stadig at være sammen med dem, selv iagttage dem og sammenholde sine egne Iagttagelser med Lægernes, først kunde sættes i Stand til at indrette og beregne sin trøstende og beroligende Virksomhed. I denne Mening møder Roller Modstand, saavidt jeg veed, hos de Fleste; Enkelte, og blandt disse den bekjendte franske Sindssygelæge Falret, erklære sig dog i Medhold med ham Det følger af sig selv, at der udfordres en særegen Begavelse til dette Kald, en Begavelse, som man ikke kan forudsætte hos enhver Præst. Den med Sindssygebehandlingen Ubevandrede antager saa let, at der netop er noget at udrette for den Geistlige hos Sindssyge, der lide af religiøse Melancholier; Sindssygelægens Erfaring siger imidlertid at dette almindeligviis ei forholder sig saa. Ogsaa Roller bekræftede, at Præsten sjelden eller aldrig kan udrette noget til Gavn hos nævnte Slags Syge; efter hans Udsagn vidste Præsterne ved Illenau dette meget godt, efter den Erfaring, de ved at leve og boe med de Syge havde erhvervet sig, og indrettede sig derefter. Til Lægernes Formiddagsconferentser afgave i Regelen ogsaa Præsterne Møde. Det havde interesseret mig, om dette Emne, ogsaa at have talt med den ved Illenau ansatte protestantiske Præst, Hr.

29

Finch. Han var imidlertid, da jeg besøgte Anstalten, bortreist for at deeltage i et Kirkemøde.

I Anstalten var før en Skole, denne har Roller nu sløifet, da han ansaae den unyttig. Priserne for de forskjellige Sygeforpleiningsclasser ere ualmindelig lavt beregnede, men

Anstalten har ogsaa af den badenske Statskasse det betydelige aarlige Tilskud af 40,000 Gylden, Lønninger derunder indbefattede. Illenau er en Sindssygeanstalt, som, ihvorvel temmelig compliceret, maa gjøre et særdeles godt Indtryk paa Enhver; den er, som man kunde vente det under en saa anseet Administrator, som Dr. Roller, udmærket vel holdt, det bedste Forhold finder Sted indbyrdes blandt Lægerne, imellem disse og de øvrige Ansatte og der gaaer overhovedet igjennem det hele Stel i Illenau en Tanke for at gjøre Patienterne deres Ophold der godt og saa vidt timeligt behageligt, som man kunde ønske at finde overalt.

Fra Illenau, hvor jeg den hele Tid saa vel af Directøren som de andre Læger blev viist den meest udmærkede Forekommenhed, Velvillie og. Colloqialitet, afreiste jeg over Heidelberg til Hertugdømmet Nassau for at besøge Sindssygeanstalten Eichberg.

I Provindsen Rheingau, paa høire Side af Rhinen og ikke langt fra den lille Bye Eldville, ligger Anstalten Eichberg, der i 1849 blev færdig og taget i Brug. Den er, som Navnet hentyder paa, anlagt paa en med Egeskov bevokset Høide og fra Anstalten skraaner Terrænet sig, i omtrent en Fjerdings Vei, jevnt ned til Rhinstrømmen. Bygningernes Hovedform er den lineære med to indvendig tilbagespringende Fløie, der igjen ved lukkede Corridorer forbindes med en transversal Cellebygning. Anstalten er deelt i 2 ligestore Halvdele, en for hvert Kjøen. Midt

30

imellem Anstaltens to Hovedfronte ligger for sig selv Directørens Bolig, og lige bag denne igjen en liden Bygning, der beboes af Forvalteren og Assistentlægerne. Patientbygningerne have 3 Etager med Undtagelse af Cellebygningen, der kun har een, dog saaledes at meget høie overhvævede Kjældere, der deels tjene til Arbejdslocaler, deels til Opbevaringsrum for Brændsel, Materialier og forskjellige Redskaber, ere indrettede under Cellerne. Spisekjøkkenet er i 1ste Etage af den tilbagespringende Fløi af Fruentimmerafdelingen, et Arrangement, som Directøren Dr. Graeser ansaae som en væsentlig Feil, paa Grund af den Damp og Fugtighed, som trænger op i Sygelocalerne og der foraarsager Ubehageligheder og Skade. I Kjælderen under Kjøkkenet findes Vadskerie og Tørreapparat, paa de tilsvarende Steder i Mandsafdelingen er der Værksteder. Paa forskjellige Steder i Kjældrene ere Badeindretninger. Nogle hundrede Skridt vestlig for Anstalten ligger et toetages lidet Huus, i hvis underste Etage Gartneren boer, medens Overetagen er indrettet til Bolig for rolige Sindssyge af høi Stand; under mit Ophold ved Eichberg beboedes den af en sindssyg Prindssesse og hendes Følge. Anstalten har ikke noget stort ydre Territorium, ved en Ringmuur er dette skilt fra Naboeiendommene og danner tildeels en Park med smukke gamle Egetræer (i hvilken de Syge forøvrigt ei i Regelen tillades at gaae), deels Have, i hvilken Kjøkkenurter og Viinranker dyrkes. Tæt udenom Anstalten, saavelsom indvendig imellem dens forskjellige Bygninger ere smaae Spadseerhaver og Gaardsrum for de forskjellige Syge. Eichberg var ved mit Besøg temmelig overfyldt, belagt med 259 Syge. For nogen kunstig Ventilation er der ikke sørget. Opvarmningen skeer ved Kakkelovne. Cellerne opvarmes fra Corrido-

31

erne. Anstalten har sin egen Vandledning fra Kilder temmelig langt borte, Vandforsyningen er meget god. Hvert Kjønns Afdeling er igjen deelt i 4 Underafdelinger, en for rolige og helbredelige Syge, en for rolige Uhelbredelige, en for roligere i lettere Grad og en for Voldsomme og Ureenlige. Den har ligeledes 4 forskjellige Forpleiningsclasser, de 3 for de saakaldte Pensionærer, forskjellige efter den Sum de betale. Anstalten holder hverken Kjør eller andre Creature, den faaer sin Melkeforsyning, sit Brød o. s. v. fra en af de nærliggende Landsbyer. I Directøren, Hr. Dr. Graeser, havde jeg, under mit 4 Dages Ophold ved hans Anstalt, Anledning til at lære at kjende en ligesaa dygtig Bestyrer som samvittighedsfuld og omhyggelig Læge. Han er Somatiker og han er, med Hensyn til at give Præsten en almindelig Adgang til Asylet og alle de Syge, en ivrig Modstander af Roller. Fra Eichberg gik jeg til Frankfurt am Main. I denne Bye findes en gammel Sindssygeanstalt, der i Begyndelsen af dette Aarhundrede ansaaes som fortrinlig indrettet. Da ved den Tid Interessen for Sindssygevæsenet begyndte at vaagne i Tydskland, og man for det Første skulde skride til at

forbedre sine gamle Anstalter, var Frankfurter-Anstalten i Ry og besøgte som en Mønsteranstalt for de andre. Lykkeligviis forlanger man nu noget Andet og Bedre. Anstalten, der forresten for Tiden befinder sig i samme Tilstand som dengang, er nu condemneret som Sindssygehospital og er saaledes ei videre Omtale værd. En ny, som det syntes særdeles hensigtsmæssig Anstalt for 200 Sindssyge, er under Bygning omtrent $\frac{1}{2}$ Fjerdings Vei udenfor Byen. Hos Lægen, Hr. Dr. Heinrich Hoffmann, saae jeg Planerne til og en Gibsmodel af denne, der, hvad det Architectoniske betræffer

32

maaskee vil blive en af de smukkeste i Tydskland. Om 2 á 3 Aar antages den nye Anstalt først at blive færdig til at modtage Syge, den gamle vil da blive overgivet til andet Brug.

Jeg besøgte dernæst den store og smukke Sindssygeanstalt ved Halle. Den ligger venligt, frit og luftigt, omtrent en Fjerdingsvei udenfor den triste og kjedelige Bye. Anstalten er omtrent af samme Størrelse som Illenau; den er bygget efter dens Directør, Geheimeraad, Professor Damerows Plan og blev fuldført et Par Aar efter Illenau, er i hele sin Anordning mindre compliceret end denne og her er ogsaa, ligesom ovenfor anført i Illenau, gjort en Deling i en Helbredelses- og en Pleieanstalt. Fire store Bygninger, hver af dem i Form af en ret Vinkel, danne de fire forskjellige Afdelinger, de to forreste Helbredelsesanstalt for hvert Kjønn, de to bagerste Pleieanstalt. Disse Bygninger have to Etager, med Soverum ovenpaa. Samtlige Værelser ere høie, lyse og luftige, de ligge paa den ene Side af en 5 Alen bred, lys og opvarmet Corridor, der tildeels tjener som Spisesal. Afdelingerne ere, ved de forskjellige Vinklernes Been og ved lukkede Gange, i indbyrdes Forbindelse med hverandre, og de nævnte Bygninger begrænses i Midten et stort firkantet Rum, i hvilket deels ere indrettede Spadseerhaver for de Rolige, deels opført Badeanstalt, Vadskerie og Kjøkken. Bag begge Pleieafdelinger, og ved lukkede Gange forbundne med disse, ligge Cellefløie med tilhørende Gaarde, ved hvilken Anordning Cellerne synes mig for langt fjernede fra Helbredelsesafdelingerne, for hvilke de dog meest ville bruges, ligesom de ogsaa, ved at være fjernede saa langt fra Anstaltens Centrum, letteligen ville undrages den tilbørlige Control, Ulemper som

33

jeg ei synes opveies ved at Støien fra Cellerne, ved paa denne Maade at fjerne dem, bliver mindre mærkbar. Man har, omtrent som i de belgiske Asyler, lagt Cellerne imellem to Corridorer, den forreste, der er $2\frac{1}{2}$ Alen bred, er Observations- og Renovationscorridor, den bagerste er 5 Alen bred og kan tjene til Spadseergang og Spiseplads. Kjøkkenet er stort og smukt, det er ved lukkede Gange sat i Forbindelse med de 4 Patientbygninger. I disse Gange modtage Vogterne Maden, igjennem Laager, uden at de behøve at træde ind i Kjøkkenet. Directørens Bolig ligger ved Asylets forreste Front og er sat i Forbindelse med dette; en Kirke er endnu ikke bygget, men tænkes opført ved den bagerste Front. Det hele Etablissement er omgivet af en smuk Park.

Forinden jeg fra Hamburg begav mig til Utrecht, havde jeg besøgt Anstalten ved Slesvig, Privatanstalten Hornheim ved Kiel og Sachsenberg ved Schwerin. Jeg har anseet det rigtigst først her, sammen med de andre tydske Anstalter, jeg besøgte, at omtale de to sidstnævnte. Dahl har i sin Beretning omtalt Anstalten ved Slesvig; jeg finder det derfor overflødigt her at opholde mig nærmere ved denne.

Strax udenfor Byen Schwerin, paa en skovbevokset Høide, der jevnt skraaner ned til den smukke Schwerinersøe, ligger Anstalten Sachsenberg, indrettet for omtrent 200 Syge. Naar undtages det saakaldte Narrenthurm i Wien, er Sachsenberg den Sindssygeanstalt i Tydskland, som først fra Nyt af blev bygget til dens nuværende Bestemmelse; den er opført efter den berømte Sindssygelæge og Videnskabsmand, dens tidligere Directør, Geheimeraad Dr. Flemmings Plan. Den er bygget i en retliniet Form, med to, fra begge Ender

34

ninger, der ved bedækkede Gaarde staae i Forbindelse med Hovedbygningen; Denne har i sit Midtpartie, hvor Directøren og de øvrige Functionærer boe samt i begge Endepartier 3, i de øvrige Dele 2 Etager. Til den ene Side for Directørens Bolig ere Mænd, til den anden Side Qvinder, de agiterede Syge boe nærmest ud imod Celle-fløiene. Den nuværende Directør, Medicinalraad Dr. Nasse, har ladet Vinduerne i alle Sygeværelser forsyne med usædvanlig svære og tætte Jernforgittringer. At de Syge før saa hyppig undveg, at de temmelig ofte, for at aflive sig, sprang i Schwerinersøen, som de Syge fra deres Vinduet overalt see, har, efter ham, gjort denne Forsigtighed nødvendig. Cellerækkerne ere dobbelte, paa hver Side af en Corridor, der faaer sit Lys fra Enderne. Cellerne faae sit Lys fra Oven igjennem temmelig smaae Skylights. Denne Maade at lægge Cellerne paa har man fast overalt forladt, den concentrerer Larmen, hindrer Luftvexlingen og tillader lettere de Syge gjensidigen at kunne agitere hinanden; men idet jeg her gjør opmærksom paa denne Feil, ligesom ogsaa paa den Mangel ved Sachsenberg, at den ei har nogen kunstig Ventilation, maa jeg dog erindre om at Anstalten, som før anført, allerede er temmelig gammel. Det ydre Territorium er temmelig stort. Arbeidsvirksomheden saavel i Huset som paa Marken betydelig. Nasse er Somatiker; han har oftere i acute Former af Sindssygdomme, i Lighed med hvad der saa ofte bruges hos os, anvendt Opium i stigende Doser, og heraf havt gode Følger.

Det lille private Sindssygeasyl Hornheim, tilhørende Bestyreren, Professor Dr. P. Jessen, ligger tæt udenfor Byen Kiel. Det ligger paa en Høide, fra hvilken der er en prægtig Udsigt over den smukke Kielerfjord, Byen og

35

Omegnen. Asylet afgiver Plads for omtrent 50 Patienter og er beregnet paa kun at optage Syge af de høiere Classer. Jeg blev omført af Professor Jessens Søn og Medhjælper Hr. Doctor Willers Jessen og af ham meddeelt al ønskelig Oplysning. Til hver Side af en Administrationsbygning og et lidet Stykke fra denne ligge "Patientbygninger for hvert Kjøen, der forøvrigt paa det Nærmeste ere eens indrettede. En toetages Bygning beboes af de rolige Syge, fra dennes Bagfacade udgaaer perpendiculært en Fløibygning for de agiterede og ureenlige Syge, hvilken igjen, i den anden Ende, støder til en enetages Cellebygning og med denne danner en ret Vinkel. Asylet er lagt paa en Høide, der skraaner temmelig stærkt nedad, saaledes at Fløien for de agiterede og ureenlige Syge ligger lavere end de Roliges Bygning, men igjen høiere end Celleafdelingen. Det Hele ligger saaledes terrasseformigt, med en Afdeling og tilhørende Spadseerplads høiere end en anden. Fra den ene Afdeling kan man ei see ned i den anden; Adskillelsen er altsaa, formedelst Terrænets stærke Skraaning, meget god, imedens Forbindelsen alligevel er meget let. Samtlige Værelser i de forskjellige Afdelinger ligge paa den ene Side af en meget bred, lys og luftig Corridor. Arbeidsvirksomheden syntes kun at være ringe, som venteligt var i en Privatanstalt væsentligst for Syge af de høiere Classer.

De tre nye Sindssygeanstalter i Kongeriget Danmark ere omtalte af *Dahl* i hans nævnte Beretning og navnlig Anstalten ved Aarhus mere udførligt, ligesom han ogsaa har givet en Fremstilling af, hvorledes Sindssygeforholdene i dette Land i de sidste 10 á 15 Aar have udviklet sig. Man maa virkelig i høieste Grad paaskjønne

36

de betydelige Opoffrelser, man i Danmark i det sidste Decennium har gjort for, i Anstalter, der, baade hvad Beliggenhed, Indretning og Udstyr angaaer, kunne sættes ved Siden af de bedste i Europa, og under erfarne og dygtige Lægers Behandling, at forskaffe sine Sindssyge en hurtig og god Hjælp. Det burde for os være et følgeværdigt Exempel. Sindssygeanstalten ved Aarhus, der oprindelig blev bygget til 130 Syge, aabnedes i Efteraaret 1852; i afvigte Høst er denne saa betydelig udvidet, at den nu afgiver Plads for 450 Syge. Anstalten ved Vordingborg, der optager 130 Patienter og som man allerede nu tænker paa at udvide, er ligesom den nye Anstalt til 120 á 130 Syge ved Roskilde, bygget i de senere Aar. De to sidstnævnte Anstalter, ligesom ogsaa Aarhus-Anstalten, forinden den udvidedes, have, uden

dog at være indbyrdes lige, temmelig mange Overensstemmelser; de ere nemlig byggede i den brukkede Linieform med en Administrationsbygning, der tillige indeholder Festivetslocale og Kirke, i Midten. Fra denne udgaae til begge Sider Sygeafdelinger for begge Kjøen, saaledes at de Rolige af de høiere Classer boe nærmest Administrationsbygningen, derpaa de Rolige af Almuesclassen, derpaa de Urolige og Ureenlige i mindre Grad og endelig Cellepatienterne fjernest fra Midtpartiet.

Anstalten ved Aarhus var oprindelig bygget i Linieform, i den saakaldte ældre Herregaardsstiil, saaledes at Administrationslocalerne med Videre samt Boligerne for de roligere Syge vare samlede under et Tag, i en lang toetages Bygning, fra hvis begge Endepartier udløb toetages Fløie for de Agiterte, hvilke Fløie dannede rette Vinkler med Hovedbygningen. Fra den anden Ende af disse Fløie udløb udad og parallelt med Hovedbygningen

37

enetages Cellebygninger. Bagtil, i samme Længde som Hovedbygningen og parallelt med denne, er nu opført, en stor treetages Bygning, fra hvilken igjen toetages Fløie udgaae, der ved Cellebygningerne forbinde sig med de fra den ældre Hovedbygning udløbende Fløie. Celleafdelingerne ere forlængede. Det hele Anlæg danner saaledes nu Formen af et langsiddigt Parallelogram med to Side-fløie for Cellerne; den nye Deel af Anstalten, der ved mine Besøg just var færdig til at modtage Syge, afgiver Plads for Patienter af Almuesclassen, medens de ældre Patientbygninger, med Undtagelse af Cellerne, der ere fælleds for Alle, optage Patienter af høiere Stand. Paa den store fiirkantede Plads, som Parallelogrammet indeslutter, ere de forskjellige Oeconomiebygninger anlagte. Man havde tidligere tænkt sig den nye Deel af Anstalten som en Plejeafdeling, medens den ældre var bygget og bestemt til Helbredelsesanstalt; denne Plan har imidlertid Overlægen, Professor Selmer, nu forladt. Anstalten ligger en knap halv dansk Miil fra Byen, smukt og sundt, lige ved Søen og tæt ved den, mod Bysiden, er en smuk gammel Ege- og Bøgeskov. Den har et temmelig stort Agerland og har sit eget Gaardsbrug. Hvad Sygebehandlingen i Aarhus-Anstalten angaaer, fandt jeg ved denne intet Væsentligt, der var mig Nyt. Professor Selmer havde i flere Tilfælde, for at bringe en Stupor over i den lettere helbredelige maniakale Form, betjent sig af *Essentia cantharidum fortior*. Han begyndte med 5 Draaber Morgen og Aften, hver 2den Dag stigende med en Draabe indtil 20 Draaber pro dosi. Urinbesværigheder havde han ei seet følge. Jeg saae just en ung qvindelig Patient, paa hvem denne Behandling var bleven anvendt, og som det syntes med gode Følger. Hos os

38

har i lignende Øiemed *Extractum cannabis indicæ* været brugt; dette fremkalder imidlertid let saa stærke Hallucinationer, at man maa ophøre med det og det vilde derfor være godt, om man i *Essentia cantharidum* kunde finde et Middel, som sikkrere og uden Fare kunde opfylde Hensigten.

Den nye Helbredelsesanstalt ved Roskilde (St. Hans-Hospital, Bidstrup) er først for et Aar siden bleven færdig. En forældet yderst mislig Opbevarings-anstalt for uhelbredelige Sindssyge, i hvilken de Syge i flere af Rummene ere sammenstuede næsten som ombord i et Skibsbanjer, existerer endnu fremdeles et kort Stykke Vei fra det nye Anlæg, med hvilket den i administrativ og oekonomisk Henseende udgjør et Heelt. Professor Göricke er Overlæge. Den nye Anstalt er smuk og beqvemt indrettet. Vandforsyningen, Cloakafledningen og Varmeapparaterne vare dog temmelig mangelfulde, men som det syntes vare disse endnu ei at ansee som fuldfærdige og de fornødne Forbedringer ville derfor formeentlig snart bringes i Stand. St. Hans-Hospital er væsentlig beregnet paa at optage Sindssyge fra Kjøbenhavn, ligesom Anstalten ved Vordingborg Patienter fra Østifterne.

Sidstnævnte har en ypperlig Beliggenhed paa en med stor og prægtig Bøgeskov bevoxet Landtunge, der er Asylets Eiendom. Ved Vandet har saaledes Anstaltens Territorium paa de 3 Sider en naturlig Grændse, paa den fjerde dannes Grændsen ved Landeveien, der fører hen

til Byen. Hovedfacaden vender mod Syd og fra denne skraaner Terrainet jævnt nedad til Søen, hvor en liden Strømbadeanstalt er anlagt. Anstalten er, som før anført, anlagt i den brukkede Linieform og meget rummelig; foran og i Midten er en treetages Administrationsbygning,

39

i hvilken Overlæge, Reservelæge og Forvalter have Bolig, samt desuden Andagts- og Festivetslocale findes; lidt bagenfor til Siderne og forresten parallelt med Administrationsbygningen ligge Bygninger for rolige Syge af de dannede Classer (for hvert Kjøn til hver Side), ved disses yderste Ende udgaae igjen perpendiculart Bygningerne for de Rolige af Almueclassen, fra hvilke igjen parallelt mod Anstaltens Facade Bygninger for Urolige og Ureenlige i mindre Grad udgaae, og perpendiculart fra disse igjen Cellebygningerne; De fire Patientbygninger paa hver Side danne saaledes indbyrdes med hinanden rette Vinkler. Cellebygningerne have een, de øvrige Patientbygninger to Etager. Kjøkken og øvrige Oeconomie-Bygninger ere, ligesom ved Aarhus-Anstalten, lagte paa den indre Plads, som begrændses af Administrations- og Patient-Bygningerne. Anstalten er bygget efter en fortræffelig Plan. Den første Sygeafdeling er sat i Forbindelse med Administrationsbygningen, og de øvrige tre ere forbundne med hverandre indbyrdes, ved smaae lukkede Corridore+r imellem de forskjellige Bygninger. Hver Afdeling er sondret for sig selv og udgjør for sig selv et lidet Heelt, med egne Smaa værelser (for Isolation), et lidet Kjøkken, Bade, Priveter o. s. v. Ingen Støi trænger fra den ene Sygeafdeling ind i den anden, Patienterne i de forskjellige Afdelinger behøve ei at mærke hverandre, og dog er Forbindelsen imellem det Hele saa let og beqvem formedelst Bygningernes velvalgte Anordning og hensigtsmæssige indbyrdes Forbindelse. Alle Værelser, der ligge til den ene Side af en bred og lys Corridor, ere store, rummelige og luftige, Opvarmningen og Luftvexlingen ere gode, kort sagt, det hele Anlæg, som jeg saa med saa megen Interesse og Fornøjelse, geraader de Mænd, blandt hvilke jeg maa

40

nævne den nuværende Overlæge, Hr. Dr. Jensen, der have udkastet Planen til det og forestaaet Anstaltens Opførelse, til den største Ære. Anstalten er fortræffelig holdt. Saa-vel i Aarhus- og Vordingborg-Anstalterne, som ogsaa 5 den nye Anstalt ved Roskilde, hersker den priisværdigste Reenlighed; Gulvene i Værelser, Celler og Corridorer ere overalt af Træ og, som i Danmark almindeligt, umalede. I Vordingborg-Anstalten opdagede jeg ei engang paa Gulvene i de Ureenliges Værelser eller i Cellerne en Smudsplet, overalt vare de skinnende hvide, Alt et tilstrækkeligt Beviis paa den Agtpaagivénhed og Orden, der hersker i Anstalten, men til hvis Gjennemførelse der ogsaa udfordres et meget betydeligt Vogterpersonale. Dr. Jensen har i Cellerne aldeles sløifet Natskriin og lader de Syge ofte om Dagen føre hen paa Privetet. Foruden at han paa denne Maade sikkerlig kan vænne mange Patienter til Reenlighed, gaaer han ud fra den vistnok rigtige Grund, at Patienterne, naar de ere meget ureenlige, alligevel svine til i Cellen og ei bruge Skrinene. Overbeviist om Rigtigheden heraf, har jeg ogsaa sørget for, at der vil blive truffet et lignende Arrangement i de under Bygning værende nye Celleafdelinger til Christiania Sindssygeasyt. Paa de forskjellige Sygeafdelinger var det hele Inventarium, endog i dets mindste Detailler, forskjelligt udstyret, for hver Afdeling hersker i denne Henseende en Slags schematisk Bestemmelse og den mindste Afvigelse herfra er saaledes i Regelen let at opdage. Dr. Jensen har i sin Anstalt faaet en ganske usædvanlig Arbeidsvirksomhed igang; omtrent 80% af de Syge beskjæftige sig med nyttigt Arbejde. Dette var mig forud i Danmark fortalt, men man tvivlede paa Rigtigheden heraf og jeg maa tilstaae, at jeg heller ikke fæstede Tro til denne store Ar-

41

beidsvirksomhed, forinden jeg selv personligen havde overbevist mig om den. Jeg saa kun meget faae Patienter ledige. Cellepatienterne og dvaske Dementes arbeidede ved Saugstolene, vistnok betydelig hjulpne og understøttede af Vogterne, men de vare dog beskjæftigede.

Asylets ydre Territorium er temmelig stort og der er god Anledning til at beskæftige de Syge med Mark- og Havearbeide. En Deel af Jordveien har man dog midlertidig bortforpagtet til Bønder, Anstalten er egentlig beregnet paa at optage 120 Patienter, ved mit Besøg var den belagt med 130 Syge. En Udvidelse af Anstalten paatænkes; det var at ønske, at dens nuværende gode Forholde ei derved bleve forrykkede.

Idet jeg herved ender denne min Beretning, maa jeg til Slutning meddele, at jeg ved alle de Sindssygeanstalter, jeg besøgte, af Vedkommende blev mødt med megen Forekommenhed. Paa de fleste Steder var jeg saa heldig at gjøre de respective Directørers og Overlægers Bekjendtskab og blev af dem modtaget med den største Velvillie og Collegialitet. Hr. Geheimeraad Dr. Flemming i Schwerin var saa god at forsyne mig med de bedste Anbefalinger til mange af de Læger, med hvem jeg kom i Berørelse. At, være indført af en saa berømt og høiagtet Mand maatte naturligviis bidrage meget til at jeg overalt nød en saa god Modtagelse og til at gjøre mig min Reise nyttig og behagelig, og jeg maa derfor stedse være ham erkjendtlig.